

KRISTIAN KRUŽIČEVIĆ*, DEAN SAVIĆ**

Krivotvorenje novca: procjena ugroženosti hrvatskoga monetarnog sustava

Sažetak

Novac je temeljeno sredstvo razmjene u suvremenoj ekonomiji. Na garancijama sigurnosti novca i novčarskih tijekova počiva i sigurnost nacionalnoga monetarnog sustava, te sustava međunarodnih plaćanja. Radi toga je novac predmet stalnog nadzora novčarskih institucija i sigurnosnih službi svake države. Sustav zaštite i nadzora nad sigurnosnim sustavom platnog prometa u Republici Hrvatskoj zasnovan je na načelima razmjene informacija i operativne suradnje između mjerodavnih tijela ustrojenih pri Hrvatskoj narodnoj banci i Ministarstvu unutarnjih poslova koji djeluju kao nacionalni centri za borbu protiv krivotvorenja. Dosezi nadzora i suradnje u borbi protiv krivotvorenja vidljivi su kroz standardizirani sustav vještačenja krivotvorina, analiziranje i objedinjavanje podataka, te optimizirano vrijeme reakcije na detektirani napad. Iskazivanje razine sigurnosti monetarnog sustava od napada moguće je kroz usporedbu relevantnih pokazatelja u odnosu na milijun novčanica u optjecaju, odnosno milijun stanovnika, te usporedbom tih vrijednosti s referentnim sustavima. Na relativnoj ljestvici ugroženosti monetarnog sustava Republika Hrvatska pokazuje vrlo niske vrijednosti incidencije detektiranih napada. Prelaskom na zajedničku europsku valutu očekuje se jačanje pritiska na sigurnost i učinkovitost sustava u borbi protiv krivotvorenja. Stoga je potrebno uložiti dodatne napore kako bi i u budućnosti ta borba bila uspješna i učinkovita.

Ključne riječi: krivotvorenje novca, novac, monetarni sustav, stupanj ugroženosti, nacionalni centri za borbu protiv krivotvorenja.

---

* Kristian Kružičević, Policijska uprava zagrebačka, policijski službenik Službe organiziranog kriminaliteta.

** dr. sc. Dean Savić, Uprava kriminalističke policije, voditelj Službe organiziranog kriminaliteta.

UVOD

Novac je osnovna vrijednosna kategorija nacionalne i svjetske ekonomije. Služi kao sredstvo razmjene roba i usluga te realni pokazatelj važnosti i dinamičnosti nekog tržišta. Kao takav često je objekt napada kriminalnih skupina koje proizvodnjom, razmjenom i plasiranjem krivotvorenih novčanica nastoje prisvojiti dio ekonomske vrijednosti određenoga monetarnog sustava. Kako je novac supstitut za sve vrijednosti kojima se trguje, odnosno njegova je vrijednost unutar monetarnog sustava univerzalna, on kao takav predstavlja izrazito jak kriminogeni čimbenik. Stoga su kriminalne organizacije i pojedinci izrazito motivirani baviti se krivotvorenjem novca zbog velike vrijednosti koju na taj način mogu prisvojiti.

Vrijednost iskazana simbolom novčanice, odnosno apoenom valute, predstavlja stratešku važnost uređene ekonomije, a njezina zaštita i nepovredivost su temeljene odrednice sigurnoga monetarnog sustava. Iako je zaštita nacionalne valute u suvremenim ekonomijama koncipirana tako da je gotovo nemoguće izazvati dublje poremećaje na tržištu, svaki napad u vidu uspješnog plasiranja krivotvorina u platni promet može biti opasan. Iako su posljedice takvih napada danas najčešće simboličnog karaktera, oni ipak izazivaju negativne posljedice na monetarni sustav. Naime, nacionalna valuta je ekonomski simbol države, u jednakoj mjeri kao teritorijalni integritet ili simboli državnosti. Napadi na takvu vrijednost izazivaju veliku pozornost javnosti i medija koja posljedično može izazvati nepovjerenje u valutu i ekonomski sustav u cjelini. Nadalje, doktrina subverzivnog djelovanja prepoznaje u teoriji i praksi podrivanje nacionalnoga monetarnog sustava kao dio strategije u ratnim i drugim sukobima (npr. operacija *Bernhard*¹, američko-irački² i iransko-američki³ ekonomski rat i slično). Stoga se napadi na valutu ne mogu promatrati isključivo kao kriminološki čimbenik, bez uzimanja u obzir šireg konteksta.

Za pravovremeno reagiranje na ugrožavanje monetarnog sustava odgovorne su središnje nacionalne banke. Međutim, bez učinkovite suradnje s policijom aspekt zaštite monetarnog sustava sveden je tek na saniranje učinjene štete. Stoga, naglasak treba staviti na proaktivno djelovanje u svrhu učinkovitog zajedničkog nadzora i pravovremenog reagiranja na detektirane ugroze. Pri tome je procjena razine ugroženosti monetarnog sustava od krivotvorenja novca vrlo važna. Ona je u velikoj mjeri i odraz učinkovitosti sustava zaduženog za borbu protiv ove vrste kriminala.

---

¹ Operaciju je osmislila nacistička Njemačka tijekom Drugog svjetskog rata sa svrhom da plasiranjem krivotvorenih funta u platni promet izazove slom britanske ratne ekonomije. Nazvana je po začetniku i rukovoditelju akcije bojniku Bernhardu Kruegeru. On je u koncentracijskom logoru Sachsenhausen organizirao tim od 142 krivotvoritelja s kojima je u razdoblju od 1942. do 1945. izradio devet milijuna krivotvorenih novčanica, ukupne vrijednosti oko 135 milijuna funta. Iako je inicijalno zamišljeno da će se novac zračnim putem prebacivati u Veliku Britaniju i njezine kolonije, to se pokazalo logistički neizvedivim. Stoga su krivotvorenim novčanicama plaćani njemački agenti i financirane operacije u britanskim kolonijama, Irskoj i Velikoj Britaniji. Krivotvorine su bile vrhunске kvalitete. Od originalnih ih se moglo razlikovati samo po tome što se radilo o svježe otisnutim novčanicama (Malkin, 2006).

² Tijekom 1992. američka Središnja obavještajna agencija (CIA) raspačavanjem velikih količina krivotvorenih iračkih dinara nastojala je potaknuti hiperinflaciju kako bi oslabila režim Saddama Husseina. Operacija nije rezultirala očekivanim rezultatima, jer su iračke sigurnosne službe na vrijeme reagirale i spriječile dublju infiltraciju krivotvorina u platni sustav zemlje (Clawson, 1993).

³ U razdoblju od prosinca 2013. do travnja 2014. godine, u Iraku je otkriveno krivotvorenih novčanica američke valute u vrijednosti od četiri milijuna dolara. Postoji velika vjerojatnost da su krivotvorine na iračko tržište plasirale iranske obavještajne službe kako bi utjecale na tijek predstojećih iračkih predsjedničkih izbora, te kako bi ga oprale za financiranje bliskoistočnih militantnih skupina (Allam, 2010).

U ovom radu procjena ugroženosti monetarnog sustava bit će izrađena na temelju analize broja krivotvorenih novčanica koje su ušle u optjecaj te komparativne usporedbe istih pokazatelja s drugim europskim državama.

I. PROCJENA UGROŽENOSTI HRVATSKOGA MONETARNOG SUSTAVA

Hrvatska narodna banka objavljuje statističke podatke na temelju kojih se mogu iznijeti procjene o tome koliko je integritet monetarnog sustava ugrožen stavljanjem krivotvorina u platni promet. U izvješću za 2013. godinu navedeno je kako je ukupna novčana masa u Republici Hrvatskoj iznosila 60 milijardi kuna, te da je u optjecaju bilo 165.900.000 novčanica nacionalne valute. U isto vrijeme je iz platnog prometa izdvojeno 515 krivotvorenih novčanica (*Godišnje izvješće Hrvatske narodne banke, 2013.*)

Na temelju analize broja krivotvorina dolazi se do izračuna da se u Republici Hrvatskoj pojavljuje 120.8 krivotvorenih novčanica na milijun stanovnika, odnosno 3,2 krivotvorene novčanice na milijun novčanica koje su se nalazile u platnom prometu u 2013. godini.

Budući da ne postoji međunarodno normirana tablica prema kojoj bi se na mjerljivoj skali realno utvrdila ugroza nacionalne valute, najznačajniji pokazatelji ugroženosti monetarnog sustava i uspješnosti u suzbijanja ove vrste kriminala bila bi usporedba s monetarnim sustavima drugih europskih država. Na temelju toga bi se mogao uobličiti zaključak mjerljiv realnim numeričkim pokazateljima. U svrhu vrednovanja dobivenih podataka potrebno je upozoriti i na pretpostavke na temelju kojih bi se mogao usporediti hrvatski monetarni sustav s monetarnim sustavima drugih europskih država:

- Hrvatska ima mali ekonomski sustav u odnosu na većinu europskih država
- Hrvatska ima zatvoreni monetarni sustav, a kuna je interno sredstvo plaćanja
- Hrvatska ima dualnu ekonomiju u kojoj euro neformalno figurira kao paritetno i realno sredstvo plaćanja
- Hrvatska kuna ima nisku spekulativnu i tržišnu vrijednost
- Hrvatska kuna ima nisku depozitarnu atraktivnost.⁴

Teško je pronaći države s kojima bi bilo moguće obaviti relevantne usporedbe na temelju sličnih sociološko-ekonomskih pokazatelja. Za potrebe ove analize odabrane su Danska (kruna) i Češka (kruna) – nacionalni monetarni sustavi unutar Europske unije; zatim Švicarska (franak) – nacionalni monetarni sustav izvan Europske unije s izrazito međunarodnim karakterom; te Europska monetarna unija (euro) – nadnacionalni monetarni sustav sa stabilnim međunarodnim sredstvom plaćanja. Usporedni podaci prikazani su u sljedećoj tablici:

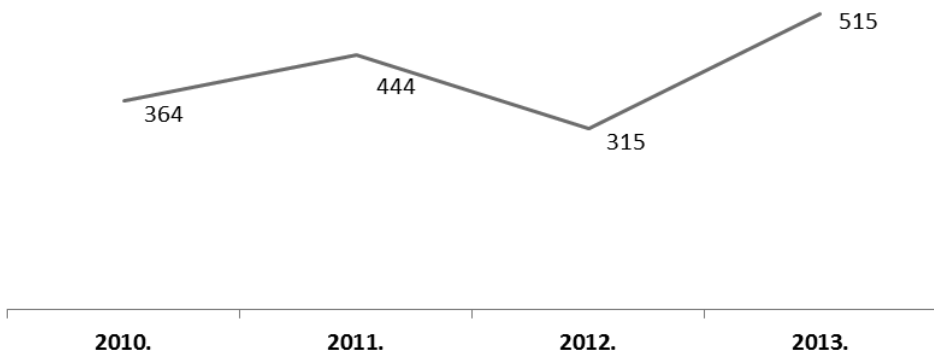
⁴ Definiranje sustava je obavljeno na temelju općih makroekonomskih načela (v. Blanchard, 2005).

	Stanovnici	Novčanice u optjecaju	Broj krivotvorina	Stopa krivotvorenja (na milijun stanovnika)	Stopa krivotvorenja (na milijun novčanica)
Hrvatska	4.262.000	165.900.000	515	121	3.2
Švicarska	8.136.000	377.424.000	3.500	430	9.2
Češka	10.516.000	375.900.000	3.586	341	9,5
Danska	5.603.000	59.493.000	1.115	199	18.7
EMU	333.114.000	8.000.000.000	353.000	1060	44.1

Tablica 1: Prikaz stopa krivotvorenja u odnosu na broj stanovnika i broj novčanica u platnom prometu.

Izvor: Statistički podaci o količini novčanica u optjecaju i broju krivotvorina iz godišnjih biltena nacionalnih središnjih banaka Republike Hrvatske, Švicarske Konfederacije, Republike Češke, Kraljevine Danske, te Središnje europske banke za 2013. godine. Statistički podaci Središnjeg europskog statističkog ureda o broju stanovnika za 2013. godinu. Statistički podaci o popisu stanovnika Švicarske Konfederacije iz 2013.

Za detaljniju analizu potrebno je navesti i podatke o broju krivotvorenih novčanica kuna koje su ušle u platni promet u razdoblju od 2010. do 2013. godine:

Grafikon 1: Broj krivotvorenih novčanica kuna izdvojenih iz optjecaja u razdoblju 2010.-2013.

Izvor: Statistički podaci o registriranim krivotvorenim novčanicama kuna i stranih valuta.

Broj krivotvorenih novčanica koje su izdvojene iz optjecaja prati se tek od 2010. godine nakon što su pri Hrvatskoj narodnoj banci formirani Nacionalni centri za borbu protiv krivotvorenja i analizu novčanica i kovanog novca. S tim u svezi trend je relativno stabilan, iako se može primijetiti značajan rast u 2013. godini. Ovi pokazatelji su možda najrelevantniji za mjerenje učinkovitosti sustava za borbu protiv krivotvorenja novca, jer su u najmanjoj mjeri

podložni statističkim anomalijama i realno pokazuju koliko je krivotvorenog novca ušlo u optjecaj (*Novac – Godišnje izvješće za 2013.*, 2014:4).

Na temelju usporedbe rezultata koji proizlaze iz prethodne analize može se zaključiti kako je monetarni sustav Republike Hrvatske statistički značajno manje podložan napadima, što se može povezati i sa zadovoljavajućom razinom učinkovitosti tijela mjerodavnih za borbu protiv krivotvorenja novca. Niska pojavnost krivotvorenih kuna može se povezati i s visokim početnim troškovima krivotvorenja i plasiranja krivotvorina u platni promet, što na malom i financijski ograničenom tržištu nema značajnije profitabilno uporište.

Također, visok stupanj euroiziranosti hrvatskog robno-novčanog tržišta, na kojem euro funkcionira kao glavna valuta razmjene izvan registriranog prometa i štednje izvan bankarskog sustava, upućuje na nisku mogućnost apsorpcije krivotvorina kuna mimo formalnog platnog prometa. To višestruko uvećava rizik otkrivanja krivotvorina i mjesta njihova ulaska u platni promet, te samim time olakšava učinkovito ulaženje u trag počiniteljima ove vrste kaznenih djela.

Osim objektivnih socijalno-ekonomskih čimbenika, na sigurnost domaće valute u velikoj mjeri utječe senzibiliziranost i dobra educiranost subjekata unutar formalnog platnog prometa zaduženih za raspoznavanje krivotvorina u početnom stadiju njihova unošenja u sustav. Tu se u prvom redu misli na blagajnike i administratore koji inicijalno manipuliraju novčanicama, bankarski sektor u cjelini, te policiju i druge službe koje su zadužene za otkrivanje i identificiranje krivotvorina, lociranja mjesta njihova ulaska u platni promet, te pronalaska počinitelja. Dobiveni podaci upućuju na to da sustav u cjelini uspješno djeluje iako prostora za poboljšanja i dalje ima.

II. ZAKLJUČAK

Na temelju provedene analize može se procijeniti kako krivotvorenje novca ne ugrožava sigurnost platnog prometa u Republici Hrvatskoj u značajnijoj mjeri. To bi mogla biti polazišna osnova za daljnja stručna i znanstvena istraživanja ove problematike.

U promatranoj tablici incidencije pojavnog oblika, sa stopom od 3,2 krivotvorene na milijun novčanica u optjecaju, odnosno 121 krivotvorene novčanice na milijun stanovnika, Hrvatska se nalazi na začelju promatrane skupine zemalja. Prva sljedeća vrijednost u promatranim okvirima referentnih zemalja je trostruko viša u odnosu na pojavnost u Republici Hrvatskoj. Kada se dobiveni podaci stave u kontekst određivanja stupnja ugroženosti platnog prometa Republike Hrvatske, može se reći kako je razina ugroze u odnosu na druge europske monetarne sustave vrlo niska.

Na nizak stupanj ugroženosti hrvatskoga monetarnog sustava od napada na nacionalnu valutu utječe više socijalnih i ekonomskih čimbenika. S tim u svezi važnu ulogu ima Ministarstvo unutarnjih poslova čiji eksperti unutar kriminalističke policije obavljaju poslove Nacionalnog policijskog centra za borbu protiv krivotvorenja, te Hrvatska narodna banka sa svojim Nacionalnim centrom za analizu novčanica i Nacionalnim centrom za analizu kovanih novca. Dužnost tih tijela jest pravovremeno identificiranje i ostvarivanje nacionalnih strateških ciljeva u borbi protiv krivotvorenja novca. Pri tome su važne zajedničke aktivnosti usmjerene na prevenciju, edukaciju i detekciju na potencijalnim ulaznim točkama krivotvorina u sustav, odnosno prema osposobljavanju i podizanju razine učinkovitosti službenika

u javnim i državnim tijelima, te bankarskim, trgovačkim i uslužnim djelatnostima. Zahvaljujući tome većina krivotvorenih kuna otkriva se prilikom pokušaja njihovog neposrednog stavljanja u optjecaj.

Osnivanjem spomenutih nacionalnih centara u Hrvatskoj narodnoj banci i Ministarstvu unutarnjih poslova dobra suradnja između mjerodavnih tijela podignuta je na još višu razinu. Između ostalog, standardiziran je sustav vještačenja krivotvorina te analiziranje i objedinjavanje podataka koji su od velike koristi za izradu strateških procjena i planova.

Budući da je strateška odrednica Hrvatske narodne banke u dogledno vrijeme ispuniti fiskalne preduvjete za pristup Europskoj monetarnoj uniji, te provesti formalnu euroizaciju hrvatske ekonomije, može se očekivati da će domaće i inozemne kriminalne skupine pokušati na novom tržištu plasirati krivotvorene eure, računajući na to da mjerodavni službenici u početku možda neće biti dovoljno spremni za prepoznavanje krivotvorenih eura. Stoga se može predvidjeti da će broj tih krivotvorina znatno porasti, kao što je to bio slučaj i u drugim državama članicama Europske monetarne unije.

Stoga je, kako bi se zadržali pozitivni sigurnosni pokazatelji, potrebno učiniti dodatne napore na polju strateškog planiranja i suradnje svih ključnih aktera koji su mjerodavni za borbu protiv krivotvorenja novca na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

LITERATURA

1. Allam H. (2010). *McClatchy Newspapers, Have Iran and its allies been passing phony 100\$ bills in Iraq?* Internet news portal www.mcclatchydc.com/2010/04/15/92275.
2. Blanchard, O. J. (2005). *Macroeconomics. Pearson education limited. Prentice Hall release, Upper Saddle River, New Jersey, USA.*
3. Clawson, P. (1993). *How Has Saddam Hussein Survived? Economic sanctions 1990-1993. National defence university. Washington DC, USA.*
4. *Izvešće Švicarske narodne banke za 2013.*, <http://www.snb.ch/en>
5. *Izvešće Češke narodne banke za 2013.*, <https://www.cnb.cz/en>
6. *Izvešće Danske narodne banke za 2013.*, <http://www.nationalbanken.dk/en>
7. *Izvešće Središnje europske banke za 2013.*, <https://www.ecb.europa.eu/home>
8. Malkin, L. (2006). *Krueger's Men: The Secret Nazi Counterfeit Plot and the Prisoners of Block 19. Back Bay Books. New York, USA.*
9. *Novac – Godišnje izvješće za 2013.* (2014). Zagreb: MUP RH, Služba organiziranog kriminaliteta.
10. *Podaci Saveznog ureda za statistiku Švicarske Konfederacije za 2013.*, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index>
11. *Statistički podaci o registriranim krivotvorenim novčanicama kuna i stranih valuta 2010-13.*, www.hnb.hr
12. *Statistički podaci Središnjeg europskog statističkog ureda - Eurostat za 2013.*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat>

Summary

Kristian Kružičević, Dean Savić

Counterfeiting Money: Security Threat Assessment of the Croatian Monetary System

Money is fundamental medium of exchange in modern economy. Guarantees of inviolability of currency and money exchange is cornerstone of each monetary system and instruments of international payment terms. That is why the circulation of national currency in each country is being subdued to constant vigilant surveillance of monetary institutions and intelligence agencies. Protection and supervision of integrity of national payment system in the Republic of Croatia is based upon principles of data exchange and cooperation policy between executive Body of the Croatian National Bank and the Ministry of Interior through National center for combating money counterfeiting. Achievements in process of supervision and cooperation in combating money counterfeiting are visible through implementation of standardized system of counterfeit expertise process, data analysis and consolidation and optimized reaction time to detected counterfeit incident. Presentation of tolerable security breach margins in general presentation of monetary system security is possible by comparison with margin of one million bills in circulation, or by population of one million and further, by placing these numbers in correlation with defined point of reference. Based upon provisional relative scale of national monetary system counterfeit incidence in selected European countries, Republic of Croatia shows low level of detected counterfeit activities regarding national currency. Prospective process of integration in European monetary union, is expected to trigger higher counterfeiting pressure on security and efficiency of established national anti counterfeiting system. Therefore, in order to obtain accomplished efficiency, additional institutional effort will be needed.

Key words: money counterfeiting, money, monetary system, security breach margins, National center for combating money counterfeiting.